

AGNĖ GINTALAITĖ

Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva
Vytautas Magnus University, Lithuania

„MANYJE JAU DAUG SALOS“ – ŠVIESIAI ŽALIA FUERTEVENTŪROS GYVENIMO BŪDO MIGRANTŲ LIETUVIŲ RELIGINĖ TAPATYBĖ „I Have a Lot of Island in Me“ – The Light Green Religious Identity of Lithuanian Lifestyle Migrants in Fuerteventura

SUMMARY

The article examines the role of nature spirituality in the Lithuanian lifestyle migration project on the island of Fuerteventura. Within lifestyle migration studies, the choice of non-economic migration from an emic perspective is linked to the aspiration of escaping Western societal issues to an alternative location perceived as offering an improved quality of life and meaning, while also facilitating a transformation of identity. Drawing on the perspective of natural spirituality articulated in the field of religious studies, the paper argues that some migrants articulate meanings and values that unexpectedly combine a consumerist orientation with environmental awareness and spiritual ideas and practices. This unforeseen hybridity is expounded through the concept of „Green Religion“ which enables the exploration of the dynamics of identity (re)construction, alternative places, and migration as a way of life, choice, and sense-making.

SANTRAUKA

Straipsnyje analizuojamas gamtinio dvasingumo vaidmuo, įgyvendinant Fuerteventūros salos lietuvių gyvenimo būdo migracijos projektą. Atliekant gyvenimo būdo migracijos tyrimus, neekonominės migracijos pasirinkimas iš *emic* perspektyvos siejamas su siekiu pabėgti nuo Vakarų visuomenės problemų į *kitą vietą*, kuri suvokiama kaip teikianti geresnę gyvenimo kokybę bei prasmę ir keičianti tapatybę. Atsižvelgiant į religijų studijų srityje suformuluotą gamtinio dvasingumo perspektyvą, straipsnyje teigiama, kad, vadovaujantis kai kurių migrantų artikuliuojamomis prasmėmis bei vertybėmis, vartotojiška orientacija netikėtai suderinama su aplinkosauginiu sąmoningumu ir dvasinėmis idėjomis bei praktikomis. Šis netikėtas hibridiškumas aiškinamas, pasitelkiant „žaliosios religijos“ sąvoką, leidžiančią atskleisti tapatybės (re)konstrukcijos, *kitos vietos* ir migracijos, kaip gyvenimo būdo, pasirinkimo bei įprasminimo, dinamiką.

RAKTAŽODŽIAI: migracija kaip gyvenimo būdas, gamtinis dvasingumas, tamsiai žalia religija, neošamaniškas turizmas.
KEY WORDS: lifestyle migration, nature spirituality, dark green religion, neoshamanic tourism.

IVADAS

Migracijos fenomenas – neatskiriama žmonijos istorijos dalis, tačiau šiuo metu procesai intensyvėja. Šiuolaikiniai lietuvių mokslininkai daugiausia tiria darbo, karjeros ir kitas ekonominės migracijos formas. Šiame straipsnyje pristatoma migracija kaip gyvenimo būdas. Tai – nauja, lietuvių autorių netyrinėta transnacionalistinės migracijos perspektyva. Remiantis Michaela Benson ir Karen O'Reilly, migracija, kaip gyvenimo būdas, pasirenkama dėl individualių priežasčių, siekiant kokybiškiau ir prasmingiau gyventi, o jos esmė yra „socialinė transformacija bei platesni procesai; ji siejama su individualizuotu siekiu, yra priklausoma nuo struktūros ir atsako į praktinius, moralinius bei emocinius imperatyvus“ (Benson, O'Reilly 2016: 24).

Pasak Benson ir O'Reilly, tokio gyvenimo būdo tyrimai kilo iš interpretacinių tradicijų, todėl, juos atliekant, pasirenkami kokybiniai, etnografiniai metodai, kuriais siekiama išsiaiškinti tapatybių kaitą ir geografinės vietos, į kurią pasirenkama išvykti, įprasminimo strategijas. Daugeliui skirtingų migrantų svarbu ieškoti geresnio gyvenimo, tačiau šią migraciją apibrėžia tam tikri gyvenimo kokybės sampratos niuansai, susiję su išpūdžių ir patirčių kaupimu, judėjimo bei pasirinkimo laisve. Akcentuojama gyvenimo būdo kaita iš greito į lėtą, iš komplikuo to į paprastą, asmeninio tobulėjimo aspektai, taip pat su tokio pokyčiu siejamos gyvenimo prasmės paieškos. Dažnai šie niuansai interpretuojami, pasitelkiant vartotojų visuomenę ir individualizmą aiškinančias socialines kultūros teorijas. Tyrinėjant migrantų gyve-

nimo būdą, pastebima, kad sureikšminamas buvimas gamtoje ir ypač šiltas klimatas, žvelgiant iš *emic* perspektyvos bei pabrėžiant žaliųjų judėjimų įtaką persikraustantiems į kaimą, tačiau gamtinio dvasingumo aspektas išsamiau nebuvo tyrinėtas.

Įdomu tai, kad gamtinio dvasingumo vaidmuo, aptariant su aplinkosauga susijusį mentalitetą, yra plačiai analizuojamas antropologijos ir religijų studijų kontekste. Šios srities tyrėjai įprastai teigia, kad dvasinės patirtys gamtoje gali atlikti svarbų vaidmenį, keičiant ir įprasminant tapatybę bei gyvenimo būdą, o ekologinės problemos Vakarų visuomenėse tampa dar viena priežastimi nerimauti ir kvestionuoti antropocentristines vertybes. Remiantis šia studijų kryptimi, straipsnyje keliami klausimai: ar gyvenimo būdo migrantų santykis su gamta gali būti interpretuojamas kaip žaliosios religijos forma? Koks jos vaidmuo, vykstant šios migracijos krypties procesams?

Straipsnyje siekiama praplėsti supratimą apie migraciją, kaip gyvenimo būdą, pasitelkiant teorinę religijų studijų prieigą. Remiantis Brono Tayloro tamsios žalios religijos (angl. *Dark Green Religion*) koncepcija, Grahamo Harvey neoanimizmo idėjomis, analizuojamos lietuvių bendruomenės gamtos refleksijos, išsakytos kokybiniuose interviu, gautuose atliekant etnografinį lauko tyrimą Ispanijoje, Fuerteventūros saloje, Gran Tarachalio miestelyje. Siekiama iširti, kaip pateikėjų naratyvuose užfiksuota ekocentristinė pasaulėžiūra dalyvauja, įprasminant migraciją kaip gyvenimo būdą.

MIGRACIJA DĖL PRASMINGESNIO IR GERESNIO
GYVENIMO: TEORINĖ PERSPEKTYVA

Lietuva šiandien, kaip ir visas pasaulis, susiduria su didėjančia migracija. Lietuvių migracijos būdų, migrantų bendruomenių ir tapatybių tyrimų laukas yra platus. Pastaruoju dešimtmečiu juo domisi ir socialinių, ir humanitarinių krypčių mokslininkai. Daiva Kristina Kuzmickaitė, apžvelgdama teorines prielaidas migracijai tirti, siūlo rinktis transnacionalizmo perspektyvą, kurią suprantama kaip neužbaigtų ryšių ir sąveikų projektą, arba akcentuoti individualių migrantų apsisprendimą. Fuerteventūros salos lietuvių tyrimą galima priskirti šiam laukui. Pasak Kuzmickaitės, „ieškant šiandieninės lietuvių migracijos išorinių priežasčių, svarbu aptarti ir tarpautinės migracijos perspektyvas – imigrantus priimančios šalies, tai yra emigrantų traukos centrų problematiką“ (Kuzmickaitė 2008: 28). Šiame straipsnyje teigiama, kad traukos centru gali tapti vieta, siūlanti ne ekonominį, socialinį ar simbolinį kapitalą, o gyvenimo kokybę ir prasmę, susijusias su asmenų, kuriems mobilumas yra svarbi jų gyvenimo būdo dalis, poreikiais.

Dauguma tyrimų atlikti, žvelgiant iš nacionalizmo ir etniškumo studijų perspektyvos. Lietuviškumą diasporoje tyrė Vytis Čiubrinskas, skirtingus nacionalinio identiteto aspektus iš transnacionalizmo perspektyvos nagrinėjo Darius Daušas, Jolanta Kuznecovienė bei Vytis Čiubrinskas, migracijos įtaką tapatybei ir namų suvokimui Anglijoje aptarė Violeta Parutis, studijų aplinkos įtaką akademinio jaunimo migracijai analizavo Andrius Buivydas, Aušra Kairaitytė, Anglijos prestižinių universitetų studen-

tų bei absolventų kultūrinę ir religinę tapatybę atskleidė Rasa Račiūnaitė-Paužuolienė, namų konstravimo strategijas, patiriant modernias klajokles, aiškinosi Vitalija Stepušaitytė, tačiau neekonominė migracija, kaip gyvenimo būdas, dar nesulaukė vietinių tyrėjų dėmesio.

Pagrindinės gyvenimo būdo migracijos tyrėjos ir teoretikės Michaela Benson ir Karen O'Reilly teigia, kad geografinė vieta, į kurią pasirenkama išvykti, tampa neatsiejama nuo gyvenimo būdo migrantų tapatybės (Benson, O'Reilly 2016: 23). Atliekant tyrimus dažnai aprašoma, kaip persikėlėliai „pabėga“ iš savo senojo gyvenimo, nutraukdami ryšius su savo kilmės vieta. Tačiau kiti gyvenimo būdo migrantai, pavyzdžiui, Åkerlund bei Sandberg tirti švedai, kuria namus ir prisiriša prie Maltos, nors ir išlaiko stiprius ryšius su Švedija. Jų pasakojimuose išvykti skatina susiformavusi idėja apie *kitą vietą*, kuri, jų manymu, pasiūlys geresnį gyvenimo būdą ir naują prasmingą egzistenciją. Švedų gyvenimo būdui svarbi ne tik naujoji vieta – Malta, bet ir pati mobilumo praktika (Åkerlund, Sandberg 2015: 368).

Gyvenimo būdo migrantai visų pirma pamato geresnę gyvenimo kokybę ir jo prasmę, patirdami judėjimo laisvę, kuri vartotojų visuomenėje tampa viena svarbiausių vertybių bei statuso simbolių. Geresnė gyvenimo kokybė ir prasmė taip pat siejama su asmeninės patirties ir / arba kultūrinės vaizduotės sukonstruotais pasirinktos geografinės vietos, į kurią ketinama išvažiuoti, privalumais. Vieniems svarbiausia šiltas saulėtas klimatas, vandenyno pakrantė, kitiems – kaimo

idilė, treči akcentuoja kultūrinę-simbolinę išvykimo krypties vertę. Pastaruoju metu pastebėta, kad kai kurių miestų, pavyzdžiui, Berlyno ar Barselonos, kultūrinė vertė taip pat gali tapti patraukli asmenims, kurių gyvenimo būdas susijęs su kelionėmis: „Įvairaus amžiaus transnacionalistai renkasi miesto gyvybingumą, o ne kaimo ar pakrančių kraštovaizdį“ (McGarrigle 2022: 174). Išvykstantieji į kaimą ar kurortines vietas vertina lėtesnį gyvenimo tempą, teigiamą gamtos, klimato poveikį sveikatai, pigesnę pragyvenimą, priimančiąją bendruomenę ir gyvenimo paprastumą.

Tačiau keliama hipotezė, kad ne vien sekuliarios vertybės daro įtaką transnacionaliniams mobilumams. Užsienio mokslininkų atliekamuose žmogaus ir gamtos tyrimuose, glaudžiai susijusiuose su aplinkosaugos bei tvarumo probleminiu lauku, gamtinis dvasingumas (angl. *nature spirituality*) pristatomas kaip gyvenimą struktūruojanti, įprasminanti ir pasaulį paaiškinanti vertybių sistema. Bronas Tayloras pastebi, kad gamtinis dvasingumas gali būti atrandamas įvairiuose kultūrinuose šaltiniuose ir / arba individualiai, patyriminiu būdu, asmeniškai susidūrus su gamta. Gamtos patirtys gali būti stiprios emociškai, o jų liudijimai pateikiami, vartojant religinį žodyną. Pavyzdžiui, Tayloras, analizuodamas banglentininkų subkultūrų tyrimus, atskleidė, kaip pasaulėžiūrą veikia kasdienės praktikos gamtoje, individualiai sąveikaujant su vandenyno stichija: „Šios patirtys ir subkultūros, kuriose žmonės jas apmąsto, skatina suprasti gamtą kaip galingą, transformuojančią, gydančią ir net šventą. Toks suvokimas, kai Motina gamta, ypač jos vandenyno apraiška, laikoma verta pagarbos ir saugojimo, ska-

tina domėtis aplinkosauga. Tai sukuria holistinę aksiologiją, kurią aplinkos etikos specialistai vadina biocentrizmu, arba ekocentrizmu“ (Taylor 2007: 925).

Ekocentrizmas – tai požiūris, kai akcentuojama aplinkos ir ekosistemų svarba. Šio požiūrio šalininkai teigia, kad ne tik atskiri organizmai, bet ir visos ekosistemos, kuriose apstu gyvų bei negyvų objektų, turi teisę egzistuoti savo natūraliu būdu, – tai yra vertinga, nepriklausomai nuo to, ar suteikia konkrečios naudos žmonėms. Vadovaujantis biocentrizmu, vertingomis laikomos visos gyvybės formos. Tayloras siūlo analitinį terminą „tamsiai žalia religija“ (Dark Green Religion). Jis argumentuoja, kad gamtinis dvasingumas gali būti religinio dvasingumo sinonimas, o tamsiai žalia religija apima ir sekuliarią perspektyvą, todėl šią religiją galima suprasti kaip civilinę ar kvazireligiją, sujungiančią įvairius ekocentristinės pasaulėžiūros aspektus bei raiškas. Tamsiai žalia religija Tayloras išvelgia įvairiose kultūrinėse sferose: nuo banglentininkų ar neopagonių subkultūrų iki Jungtinių Tautų skelbiamų dokumentų, nuo literatūros ar filosofijos klasikos iki Disnėjaus kompanijos produkcijos, nuo meno kūrinų iki viešų politikų, gamtosaugininkų, religinių lyderių ar mokslininkų kalbų (ten pat). Prieveiksmis „tamsiai“ Taylora vartojamame termine savotiškai nurodo šios religingumo formos intensyvumą ir šešėlinę jo pusę. Anot Taylora, tamsiai žalia religija daro pozityvią įtaką, skatina tvarumą, aplinkosauginį sąmoningumą. Tačiau tamsios gamtinio religingumo formos gali reikštis ir destruktiviai, tapti radikaliu siekiu apsaugoti gamtą bet kokiais priemonėmis, net ir pažeidžiant įstatymus, nepaisant savo ar kitų saugumo (ten pat).

Tayloras teorizuoja žaliają religiją, remdamasis vietiniais, Vakarų kultūros šaltiniais, o Grahamas Harvey mano, kad mes, siekdami atsisakyti eurocentristinės kolonialistinės mąstymo paradigmos, turime dar kartą nukeliauti į „kitur“. Harvey, atsižvelgdamas į pasaulio religijų įvairovę, siūlo religiją suprasti ne kaip tikėjimo, o kaip etinę sistemą, susijusią su tvariu išteklių vartojimu, pagarba visoms gyvybės formoms bei metaforišku ryšiu su nežmogiškosios kilmės bendruomenės atstovais. Harvey požiūris artimas aplinkosauginei antropologijai (angl. *environmental anthropology*) ir čiabuvių religijų bei ekologijos studijoms, kuriomis siekiama atkreipti vakariečių dėmesį į aplinkosauginį čiabuvių religijų kosmologijų potencialą. Dar visai neseniai primityviomis laikytas religijas, vykstant dekolonializacijai,

imta traktuoti visai kitaip. Pradėta suprasti, kad, anot Harvey, būtent tokių religijų reikia Vakarų civilizacijai, atsižvelgiant į antropocentrizmo pasekmes planetos ekosistemoms: „Reikšminga tai, kad maoriai negrindžia teisės naudotis Žemės gamtos ištekliais pretenzijomis į žmonių skirtingumą bei pranašumą ir tikrai neteigia, kad tik mes vieni pasaulyje esame gyvi asmenys“ (Harvey 2006: 63).

Atsižvelgiant į išdėstytą teorinį kontekstą, nuspręsta išanalizuoti Fuerteventūros lietuvių santykį su gamta, pasitelkiant religijų studijų prieigą. Siekiama išsiaiškinti, kokios gamtinio dvasingumo raiškos formos būdingos lietuviams ir koks jų, perfrazuojant Taylorą, tamsumo laipsnis, taip pat kaip tai padeda įprasmiti migracijos, kaip gyvenimo būdo, projektą.

ŽALIOS RELIGIJOS SINKRETIŠKUMAS, TAPATYBĖ IR SEKULIARUSIS DĖMUO

Lietuviai Fuerteventūroje, labai panašiai kaip ir Åkerlund ir Sandberg tirti švedai Maltoje, išlaiko glaudžius ryšius su gimtine: nuolat keliauja ten ir atgal, dalyvauja Lietuvos gyvenime ir dirba nuotoliu, taip pat naudojami socialiniais tinklais. Pastebėta, kad lietuviai, kaip ir švedai, įprasmina ne tik buvimą saloje, bet ir keliones, o nuolatinis judėjimas atitinka jų gyvenimo būdą. Lietuva svarbi šios bendruomenės atstovams dėl socialinių ryšių, lietuviška tapatybė užtikrina saugumą: „Vienas dykumoj, svetimoj šaly. Visada jautiesi svetimšalis. Ir taip bus. Lietuvoje jaučiuosi savas [...]“ (VDU ER B. 2724/1I). O sala ir kelionės priskiriamos dvasinio gyvenimo sferai: „[...] man jie [akmenys] net kvėpuoti pradėjo“

(VDU ER B2738/3I). Pasakodami apie savo santykį su gamta iš *emic* perspektyvos, Fuerteventūros salos lietuvių pateikėjai dvasingumą dažnai įvardija kaip vieną svarbiausių tapatybės dimensijų: „Esu aš ir mano profesija. Teisininke esu darbe, bet tai manęs neapibrėžia. Dvasiniai šitie dalykai labiau mane apibrėžia, tai tapatybės dalis“ (VDU ER B2738/4I). Salos gamtai priskiriama galia transformuoti ją patiriančio asmens tapatybę: „Kai sutinki kitą, su kuriuo susipažįsti saloj, Lietuvoje sunku bendrauti. Nes sugrįžta tos socialinės kaukės. Nebent tu atsiveži dalį salos. Manyje jau daug salos, aš ją jau vežiojuosi su savim. Nes, jei neatsiveža žmogus jos [salos], nebegali jo atpažinti“ (VDU ER B. 2724/2I).

Analizuojamuose naratyvuose pastebima tendencija pateikti tam tikras veiklas, potyrius, siekius ir vertybes, vartojant religinės ar dvasinės srities žodyną, tačiau šis žodynas neretai disonuoja su deklaruojama religine tapatybe arba skelbiamu nereliginumu. Milda Ališauskienė teigia, kad „tapatinimasis su nacionaline bažnyčia [Romos katalikų] neapriboja religinių tapatumų įvairovės, kuri skleidžiasi per tikėjimų ir praktikų raišką“ (Ališauskienė 2023: 26). Krikščionimis ar ateistais prisistatantys pateikėjai atskleidžia panteistinę pasaulėjautą, kalba apie vandenyno galios keliamus potyrius, panašius į numinozinius: „Gyvenimas yra vandenynas. Gyvenimas yra Dievas. [...] Jis man sukelia meilę. Jis man sukelia baimę. Begalybę. Gal čia ne jausmas, bet... nei pradžios, nei pabaigos, toks visiškas absoliutas. Kartais ir nepasitikėjimą“ (VDU ER B2738/2I).

Tayloras, nagrinėdamas banglentinių kultūrą, pastebi, kad jų religinė tapatybė hibridiška, individualiai sukonstruota. Jis parodo, kad žalioji religija gali derėti su religiniu sinkretiškumu – rytų religijų elementais, Naujojo amžiaus religinių judėjimų mokymais, tradicine krikščionyste ir ateizmu (Taylor 2007: 945). Panašią religinę tapatybę atskleidžia ir tiriami lietuviai: „Tikiu veikiančia anapusybe, sielos nemirtingumu, karmos principu. Kiekvienoje man žinomoje religinėje sistemoje yra man priimtinių aspektų“ (VDU ER B2738/6A). Kiti pateikėjai pasižymi sekuliaria etnocentristiška

pasaulėžiūra, grindžiama racionaliai. Gediminas (g. 1950 m.), paklaustas apie savo santykį su vandenynu, ima pasakoti apie grėsmingas antibiotikų pramonės pasekmes vandenyno ir visos planetos ekosistemoms. Šis vyras, vyriausias bendruomenės atstovas, neseniai į pensiją išėjęs biomedicinos srities akademikas, teigia esąs nereliginas tradicine prasme. Tačiau Gedimino artikuliuojamos vertybės siejasi su Harvey, nes iš nevakarietišku čia buvusių kultūrų kosmologijų perima ekocentristinę religijos sampratą, kuria vadovaujantis, religingumas reiškiasi tvarumo siekiu, o pasaulis suprantamas kaip bendruomenė, kurioje sąveikauja žmogiškosios ir nežmogiškosios kilmės asmenys. Šios idėjos Gedimino pasakojime perteikiamos, pasitelkiant mikroorganizmų kaimynystės metaforą:

Va, žmogus prieš jus, geriausiu atveju penki procentai genetikos, tai čia geriausiu atveju, yra tai, ką apibrėžia vardas ir pavardė. Visa kita genetika – mikroorganizmai. [...] Todėl ne prieš požiūris, o kaip visuomenė. Filosofiją keičia, visą požiūrį tai keičia. Sovietiniais laikais mes vis kovojom, o kai reikia kovoti, atsiranda priešas. Buvo kova... su visais kova, už derlių, su mikroorganizmais. O jei kalbi apie visumą, apie kaimynus, kaimyną reikia pasikviesti vyno taurės, rasti sprendimą (VDU ER B2738/8I).

Žalioji religija nėra homogeniška, tačiau, pateikėjams reflektuojant savo individualų santykį su gamta, beveik visada atsiskleidžia vienas ar kitas jos aspektas.

SALOS GAMTA KAIP HOLISTINIS SVEIKATOS ŠALTINIS

Pateikėjų pasakojimuose apie savo santykį su gamta labai svarbi proto ir kūno gijimo tema. Dažnai vartojamas

anglicizmas „hylinti“ (angl. *heal*), kuris pateikėjų kalboje neverčiamas į lietuvių kalbą, nes, kaip paaiškėja iš konteksto,

jiems svarbu ištrinti perskyrą tarp kūno ir proto / dvasios. Žodžiai „healing“ ir „cure“ į lietuvių kalbą verčiami kaip „gydymas“, tačiau „cure“ reiškia fizinės ligos pašalinimą, o „healing“ apima ne tik kūno gydymą, bet ir proto bei dvasios atstatymą. Tai gi šis angliškas žodis geriau nei lietuviškas „gydymas“ apibūdina holistišką požiūrį. Pateikėjai vandenyną mato kaip svarbiausią kūno bei dvasios sveikatos šaltinį, tačiau neretai panašiai kalbama ir apie kalnus, visą salos ekosistemą: „Tu galetum daryti *tour guide*, sako vienas ispanų kalbos bendramokslis. Bet *hylinančius*, čia daug gydančios energijos“ (VDU ER B2738/2I).

Kai kurie pateikėjai dalijasi individualiai susikurtomis teorijomis, paaiškinančiomis pasaulį. Šių teorijų centre visuo- met yra gamta, nesvarbu, ar tai vandenynas, energija, gyvybės medis, ar planeta Gaja. Šitos asmeninės kosmologijos grindžiamos pavyzdžiais iš patirties. Čia svarbi sielos ir kūno gijimo tema, susijusi su ramybės jausmu, kurį teikia vandenynas. Kartais jis suvokiamas kaip asmuo – dvasinis mokytojas:

Ramybė. Po vandeniu. Vandenynas sako apie tai, kaip protas veikia. Kartais su didelėm bangom, kartais su mažom, kar-

tais minčių daug, kartais jos ramesnės, kartais audringesnės... bet paneri, ir po vandeniu yra ramybė visą laiką. Tai to moko vandenynas, kai medituoji, tos bangos eina ir praeina, jas gali stebėti, jos gyvenimo dalis, nepakeisi, bet gali stebėti (VDU ER B2738/5I).

Gydomoji salos gamtos galia lietuvių refleksijose tampa vienu esminių argumentų, įprasminančių šią geografinę vietą, pasirinktą, planuojant įgyvendinti migracijos projektą:

Žinau, kad jei užėina slogulys, užtenka išeiti prie vandens, kojas įmerki, ir išliūliuoja bangos, nuramina susikaupusį nerimą. Terapiškai labai veikia vanduo. Kodėl apskritai ta sala atsirado. Turėjau depresiją, melancholiją nuo vaikystės, buvo nustatytas bipolinis, bet kai išvažiuoju... pradžioje Ispanijoje, bet Fuerteventūroj dar geriau. Nepasireiškia simptomai (VDU ER B2738/7I).

Kūno ir sielos gijimo gamtoje tema dažnai siejama su Naujojo amžiaus religingumu, tačiau, anot Tayloro, tai būdinga ir tamsiai žaliai religijai. Čia gydomasis poveikis yra abipusis, pastebima, kad ir žmogus gali prisiiimti atsakomybę už planetos gijimą bei ekosistemų atkūrimą.

EKOCENTRISTINIS ANIMIZMAS IR VARTOJIMO ETIKA

Animizmo bruožai atsiskleidžia personifikuojant salos gamtos objektus, suvokiant juos kaip gyvus ar / ir šventus, mezgant su jais ryšį: „Kiekvieną kartą apkabinti kalną norisi, toks didelis dievo glėbys, jis tave laiko, gali atsiremti ir tiesiog būti“ (VDU ER B2738/2I); „Jei į vandenyną aš pati kreipiuosi, tai kalnai kalbasi su manim. [...] Jaučiu, kai kalnas

piktas. Jis man kalba, nelipk į mane“ (VDU ER B2738/8I).

Pateikėjų naratyvuose ryškų, kad jie suvokia save kaip neatskiriamą gamtos dalį: „Kai plaukioji – būni jame, bet nardant tas jausmas, kai tu esi jo dalis. Vandenyno dalis, viską girdi, savo kvėpavimą kitaip girdi, jis tampa harmoningas su vandenyno garsais. Kaip vienas vienetas

su vandenynu“ (VDU ER B2738/4I). Taip neatskiriama susiliejus su gamta, kartu pajuntama ir atsakomybė: „Vandenynas ir gamta, tokia neatskiriama mano pačios dalis. Neįsivaizduoju savęs be vandenyno. Rūpinimasis gamta man tiesiog, kaip čia pasakius, kaip rūpinimasis savimi. Jaučiuosi atsakinga ir už kitus, kas to nedaro... Tiek daug jis man duoda, aš noriu duoti kažką atgal“ (VDU ER B2738/5I).

Ekocentristinę pasaulėžiūrą, skatinančią siekti tvaresnio gyvenimo būdo, Tayloras sieja su išgyvenimais, kurie kykla, susidūrus su gamta ar gyvūnais. Tai atsiskleidžia viename pasakojime apie tai, kaip atsiranda empatija gyvūnams, pasirinkus veganizmą: „Anksčiau maniau, kaip ir tėvai sakė, kad gyvūnai dėl žmonių yra. Dar ir toks sprogimas buvo. Portugalijoje. Ant ledo, kur jūros gėrybės sudėliotos, ir omarai, dar gyvi. Pradėjau verkti...“ (VDU ER B2738/4I).

Atliekant tyrimą, buvo pastebėta, kad dalis tyrimo dalyvių laikosi vienokių ar kitokių mitybos apribojimų, kai kurie yra veganai ar vegetarai, atsako palmių aliejaus ar kitų aplinkai žalingų produktų. Šie mitybos apribojimai taip pat gali būti susiję ir su jų pasaulėžiūra. Harvey aiškina religiją kaip etinę sistemą, susijusią su išteklių tausoju, ir siūlo jos ieškoti kasdienėse praktikose, todėl tokius salos lietuvių mitybos ribojimus galima interpretuoti kaip žaliosios religijos raišką.

Kartais gamtinis dvasingumas kykla iš išgyvenimų, patirtų ne tiesiogiai susidūrus su gamta, o per tarpininkus, dalyvaujant neošamaniškuose ritualuose. Dvasingumo sferą lietuvių bendruomenės atstovai supranta individualistiškai. Fuerteventūros saloje nevyksta jokie bendruomeniniai religiniai ritualai, tačiau šios patirtys atrandamos keliaujant.

Antropologė Evgenia Fotiou, tyrinėjusi ajavaska (*ayahuasca*) turizmą Peru, mano, kad šios praktikos suteikia dalyviams tiesioginę prieigą prie šventumo, kurio stinga monoteistinėse religijose, atskyrusiose dieviškumą nuo materialios gamtos. Mokslininkė primena Carlo Gustavo Jungo bei Mircea'os Eliadės apgailestavimus, kad Vakarų kultūroje trūksta magijos ir sakralumo. Pateikėjos Kristinos (g. 1976 m.) pasakojime artumo gamtai išgyvenimas, atliekant ajavaskos ritualą, tiesiogiai siejamas su sustiprėjusiu aplinkosauginiu sąmoningumu:

Žiūriu, kad jis [maistas] atkeliautų iš kiek įmanoma arčiau. Salos, salyno, gal Ispanijos toliausiai. Žuvį valgau, bet nedažnai. Po tos ajavaskos... kuo toliau, tuo mažiau. Paveikė mane. Meilė gamtai. Buvo aiškių vizijų, su gamta susijusių. (...) Stengiuosi niekad [maisto] neišmesti. Jei kas palieka mėsos, stengiuosi surasti šunį kokį ir pamaitinti. *No wasting* principas labai svarbus man (VDU ER B2738/5I).

Fotiau atliktas etnografinis tyrimas Peru taip pat liudija, kad šis reiškinys daro įtaką animistinei pasaulėžiūrai: „[...] vakariečiai galiausiai perima šamanišką diskursą, ypač tą, kuris susijęs su santykiais su nežmogiškaisiais asmenimis“ (Fotiau 2020: 377).

Netradicinės religinės praktikos lietuviams taip pat yra persipynusios su siekiu patirti šventumą, išgyti kūnu bei protu ir su naujų įspūdžių paieškomis: „Ko tik neišbandžiau, terapija, bioenergetikai, reiki, Lila [...]. Kai važiuoji į ajavaską, tave pasikviečia, tiesiog ateina laikas“ (VDU ER B2738/4I).

Dėl individualizmo tendencijų šiuolaikinėse visuomenėse „[...] individai apsisprendžia nepriklausyti religinėms bendruomenėms ir tampa religiniais var-

totojais: konstruoja religiją rinkdamiesi komponentus iš įvairių religinių tradicijų pagal savo poreikius“ (Ališauskienė 2023: 34). Zygmuntas Baumanas atkreipė dėmesį į modernių ir postmodernių vartotojų skirtumus: pirmiesiems rūpėjo kaupti daiktus bei turtą, o antriesiems svarbiausia patirtys, išpūdžiai, galimybė laisvai judėti iš vietos į vietą, prie nieko neprisiršti: „Prie visų ištikimybės priesakų ir įsipareigojimų turi būti priduriama išlyga „iki atskiro pranešimo“. Tik nepastovumas, vidinis visų pasižadėjimų laikinumas yra išties svarbus; jis reiškia daugiau nei pats įsipareigojimas, kuriam neleidžiama trukti ilgiau, negu reikia geidžiamam objektui suvartoti“ (Bauman 2015: 81). Net jei sala įprasminama, o jos gamta išvystama kaip šventa, tai, anot Esteros (g. 1989 m.), tėra vieta, kurioje laikomi daiktai, į kurią sugrįžtama pasikrauti energijos, kad galėtum vėl judėti toliau:

Vieta, kur jautiesi kaip namie, nenoriu taip sakyti, nes tai uždaro, taip nenoriu sakyti, bet jaučiuosi taip, kaip būčiau čia

gimus ir užaugus, čia nesijaučiu, kad turėčiau integruotis, jau esu šitos salos dalis. [...] čia galėtų būti ta vieta, kur galėčiau laikyti savo daiktus, kai kitur keliausiu (VDU ER B2738/4I).

Mari Korpela pastebi jos tiriamų gyvenimo būdo migrantų suomių Indijoje vertybes, susijusias su judėjimo laisve ir pasirinkimu gyventi taip, „kaip aš noriu“. Šias vertybes tyrėja kildina iš individualizmo tendencijų šiuolaikinėse visuomenėse (Korpela 2020).

Taip išskyla prieštaravimas: individuali gerovė gyvenant „kaip aš noriu“ ir iš žaliosios religijos kilęs siekis vartoti mažiau, kurie iš *emic* perspektyvos regimi kaip viena, realybėje gali nesutapti. Nuolatinis judėjimas, skrydžiai lėktuvu ar kelionės automobiliu, naujų išpūdžių bei patirčių gausa keliaujant – visa tai bendruomenės nariams yra pernelyg svarbi jų tapatybės dalis. Taip pat keliaujama, siekiant įgyti kitose geografinėse vietose gamtos teikiamų dvasinių patirčių, išbandyti šamaniškas ceremonijas, jogos ir meditacijos stovyklas, piligriminius kelius.

IŠVADOS

Lietuvių migracija į Fuerteventūrą negali būti tiriamą kaip persikraustymas iš „taško A į tašką B“. Pasirinktas mobilus gyvenimo būdas įprasmina ne tik buvimą saloje, bet ir keliones, išpūdžius, o nuolatinis judėjimas tarp Lietuvos ir salos atitinka tokių migrantų gyvenimo būdą. Lietuva Fuerteventūros bendruomenės atstovams svarbi dėl socialinių ryšių: lietuviška tapatybė užtikrina saugumą, o sala ir kelionės priskiriamos dvasinio gyvenimo sferai.

Žalioji religija praktikuojama individualiai ir selektyviai, instrumentiškai,

siekiant įprasmiti savo gyvenimo būdą, pasirinktą geografinę vietą, išsigydyti kūno bei proto negalavimus ir paaiškinti pasaulį. Nors ir stengiamasi gyventi tvariau, palaikoma ekocentristinė etika, deklaruojama tapatybės kaita, susidūrus su salos gamta, vis dėlto svarbiausia salos lietuviams lieka mobilus gyvenimo būdas, išpūdžių kaupimas keliaujant, sąmoningas pasirinkimas gyventi taip, „kaip aš noriu“.

Salos gamta tampa holistiniu asmeniniu terapeutu, kuriam jaučiamas dėkingumas bei pagarba, tačiau tai nevir-

ta moraliniu imperatyvu imtis aktyvios aplinkosauginės veiklos, kaip prognozuoja Tayloras, konceptualizuodamas tamsiai žalią religiją. Taigi, perfrazuojant

ši autorių, galima būtų teigti, kad lietuvių bendruomenės išpažįstama ekocentristinė religija yra šviesiai, o ne tamsiai žalia.

Šaltiniai

VDU ER B. 2724. Etnografinė medžiaga pagal autorės sudarytą etnografinę anketą *Lietuvių gyvenmena ir tapatybė Gran Tarachalio miestelyje*. Užrašė Agnė Gintalaitė, 2021, Fuerteventūra, Gran Tarachalis.

VDU ER B. 2738. Etnografinė medžiaga pagal autorės sudarytą etnografinę anketą *Lietuvių santykis su Fuerteventūros salos gamta*. Užrašė Agnė Gintalaitė, 2023, Fuerteventūra, Gran Tarachalis.

Literatūra

Åkerlund Ulrika, Sandberg Linda. 2015. Stories of lifestyle mobility: representing self and place in the search for the ‚good life‘, *Social & cultural geography* 16 (3): 351–370.

Ališauskienė Milda. 2023. *Religinė mažumos, visuo- menė ir valstybė šiuolaikinėje Lietuvoje*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.

Bauman Zygmunt. 2015. *Globalization: the human consequences*. Cambridge; Malden (Mass.): Polity.

Benson Michaela, O’Reilly Karen. 2016. From lifestyle migration to lifestyle in migration: Categories, concepts and ways of thinking, *Migration studies* 4 (1): 20–37.

Daukšas Darius ir kt. 2014. *Transnacionalizmas ir nacionalinio identiteto fragmentacija: mokslo studija*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.

Fotiou Evgenia. 2020. Shamanic Tourism in the Peruvian Lowlands: Critical and Ethical Considerations, *The journal of Latin American and Caribbean anthropology* 25 (3): 374–396.

Harvey Graham. 2006. *Animism: respecting the living world*. New York: Columbia University Press.

Korpela Mari. 2020. Searching for a countercultural life abroad: neo-nomadism, lifestyle mobility or bohemian lifestyle migration? *Journal of ethnic and migration studies* 46 (15): 3352–3369.

Kuzmickaitė Dalia Kristina. 2008. Teoriniai tarp- tautinės lietuvių migracijos diskursai, *Oikos. Lietuvių migracijos ir diasporos studijos* 1(5): 24–32.

McGarrigle Jennifer. 2022. Lifestyle Migration, Scholten P. (ed.). *Introduction to Migration Studies*: 169–179. Switzerland: Springer. Prieinamas internete: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-030-92377-8> [žiūrėta 2023 m. rugpjūčio 23 d.].

Parutis Violeta. 2007. Galimybių šalis: ar gali Jungtinė Karalystė tapti lietuvių emigrantų namais? *Oikos. Lietuvių migracijos ir diasporos studijos* 3: 22–35.

Račiūnaitė-Paužuolienė Rasa. 2019. „Tapatybė tarsi sala“: Anglijos lietuvių akademinio jaunimo atvejis, *Logos-Vilnius* 100: 198–210.

Stepušaitytė Vitalija. 2012. „Tai tas jausmas, kad esi reikiamoje vietoje reikiamu metu“: namų konstravimas modernių klajoklių atveju, *Lietuvos etnologija* 13 (22): 59–79.

Taylor Bron. 2007. Surfing into Spirituality and a New, Aquatic Nature Religion, *Journal of the American Academy of Religion* 75 (4): 923–951. Prieinamas internete: <http://www.jstor.org/stable/40005969> [žiūrėta 2023 m. rugpjūčio 23 d.].

Taylor Bron. 2010. *Dark green religion*. Berkeley: University of California Press.